

Grigore C. Moisil

Omul și drumul său

Este bine cunoscut faptul că în imperiul Austro-ungar, românii din Ardeal nu erau recunoscuți ca o minoritate cu drepturi cetățenești, așa cum erau maghiarii, sașii și secuii, deși reprezentau 2/3 din populația Transilvaniei. Sentimentul național al românilor era înăbușit prin toate mijloacele. În primul rând nu aveau școli în limba română și nici drepturi civice. Erau înjosiți și marginalizați, nepermițându-li-se să se manifeste în organele reprezentative decizionale. Cu toate acestea, pentru a se putea apăra de amenințările turcilor, erau imediat înrolați în armată și trimiși pe graniță în punctele cele mai vulnerabile.

Așa s-au petrecut lucrurile și în secolul al XVIII-lea, când Maria Tereza a luat hotărârea de a militariza și o serie de sate românești, în anul 1762, din zona județului Bistrița Năsăud de astăzi. Printre acestea s-au numărat și comunele Maieru și Șanț. Evident, anterior s-au făcut o serie de verificări, în privința familiilor și în mod deosebit al membrilor de sex masculin. Datorită acestor demersuri, similar oarecum recensământurilor de astăzi, apare și familia Moisil, având descendenți de frunte, intelectuali și adevărați patrioți, la anul 1758.

Această acțiune de militarizare a comunelor românești a permis ridicarea socială, politică și culturală a acestora, oferindu-le ocazia anumitor reprezentanți, patrioți destoinici, să se afirme. Printre aceștia și Grigore Moisil (1814-1891), străbunicul academicianului Grigore C. Moisil. El s-a remarcat în calitate de paroh al ținutului Rodnei, unul din întemeietorii primului liceu românesc din Năsăud.

Fratele bunicului său, Grigore, Iuliu Moisil (1859-1947), a fost profesor mai întâi la Slatina și apoi la Târgu Jiu, unde a organizat „Cercuri Culturale” și „bănci populare”. Aici, a înființat la Târgu Jiu, în 1900, prima „școală de artă ceramică” din România. La pensionare, se întoarce la Năsăud, unde împreună cu alți entuziaști, înființează Muzeul Năsăudean.

Tatăl său, Constantin Moisil (1867- 1958), a fost profesor de istorie, arheolog, numismat, director al Cabinetului Numismatic al Academiei și, mai apoi, academician.

Mama sa, Elena (1863-1949), a fost mai întâi institutoare la Tulcea, iar apoi directoarea școlii „Maidanul Dulapului”, azi școala nr. 74 „Enăchiță Văcărescu” din București.

A avut o soră, Florica, mama profesoarei Zoe Petre, un frate George C. Moisil (1917-1989), profesor universitar la Politehnica din București și fratele Ioan C. Moisil, academician.

Academicianul Grigore Moisil ms-a născut la 10 ianuarie 1906 la Tulcea. Urmează cursurile școlii primare (patru clase) la București, continuă pentru puțin timp la Vaslui (Liceul Teoretic Mihail Kogălniceanu), absolvind apoi la Liceul Spiru Haret, între anii 1918-1922.

În 1924, intră student la Politehnica din București, Secția Construcției, urmând cu rezultate deosebite primii trei ani. Cum simțea chemarea pentru matematică, urmează și cursurile Facultății de Matematică, părăsind Politehnica la terminarea primilor trei ani. La Facultatea de Matematică îi are ca profesori: pe Dimitrie Pompeiu (care va deveni mentorul său), Gheorghe Țițeica, Traian Lalescu și Anton Davidoglu.

În 1929 își susține teza de doctorat intitulată *Mecanica analitică a sistemelor continue*. Comisia având ca președinte pe Gheorghe Țițeica și membri pe Dimitrie Pompeiu și Anton Davidoglu. În același an i se publică teza de doctorat la Paris, de către Editura Gauthier-Villars, fiind elogios apreciată de către savanții Vito Volterra, Tullio Levi Civita și Paul Lévy.

În 1930 primește o bursă de studii și pleacă la Paris, perfecționându-se la Sorbona. Un an mai târziu, în 1931, susține examenul de docență, cu lucrarea *Sur une classe de systems d'équations aux derives partielles de la Physique mathématique*. Vine în țară și este numit conferențiar la Facultatea de Matematică din Iași. imediat însă obține o bursă de studii Rockefeller și pleacă la Roma.

În anul următor, 1932, revine în țară și, fiind legat în mod deosebit de profesorul Alexandru Myller, rămâne la Iași timp de 10 ani, unde va ține **primul curs de algebră modernă din România: Logica și teoria demonstrației**, la Universitatea din Iași.

Nu întrerupe, ci se dedică activității sale de **cercetare privind logica**, elaborând lucrări despre logicile matematicianului polonez Lukasiewicz. Rezultatele cercetărilor sale de logică au constituit baza unei puternice școli de matematică în țară (Argentina, Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, etc.).

Cei 10 ani petrecuți la Iași au fost deosebiți de fertile, căci au pus baza operei sale deosebite, impunându-se în matematică, printr-o tehnică personală, făcând posibilă apropierea între idei, aparent foarte îndepărtate, prin utilizarea unor noțiuni din diverse domenii complet deosebite.

În acești ani petrecuți la Iași, se îndrăgostește de Viorica Constante și îi scrie scrisori de dragoste, semnând Grigore Moisil, academician romantic. Așa prezentându-se situația, finalul nu putea fi decât căsătoria, iar din acest moment viața sa a devenit mai plină și cu adevărat fructuoasă.

Rezultatul activității sale de cercetare științifică s-a concretizat prin nenumărate lucrări publicate a diferitelor domenii precum mecanica, analiza matematică, geometrie, algebră și logică matematică. A extins în spațiul cu mai multe dimensiuni derivate aureolă a lui Dimitrie Pompeiu și a studiat funcțiile omogene de o variabilă hiper complexă, cu aplicații în mecanică. A introdus algebre numite de el Lukasiwicz trivalente și polivalente, fiind numite astăzi algebre Lukasiwicz-Moisil. Prin ingeniozitatea sa a elaborat noi metode de analiză și sinteză a automatelor finite, având contribuții valoroase în domeniul teoriei algebrice a mecanismelor automate.

El este cel care a contribuit decisiv la realizarea primelor calculatoare românești. Contribuția sa la dezvoltarea informaticii a fost decisivă, în mod deosebit la formarea primelor generații de informaticieni. Recunoașterea meritelor sale deosebite a venit mult prea târziu, post-mortem, în 1996, prin **acordarea Computer Pioneer Award al societății IEEE**.

În timpul vieții, întreaga sa activitate a fost consacrată matematicii și informaticii, meritele fiindu-i recunoscute fără rețineri, atât în țară, cât și peste hotare, asigurându-și un loc onorabil în rândul oamenilor de știință și al profesorilor de excepție.

Matematica făcea parte din ființa sa, căci îl însoțea în permanență, peste tot, și era salvatoare în momentele mai puțin dorite, amplificându-i bucuria în clipele de victorie.

În permanență era înconjurat de cărți, dosare, manuscrise, extrase, fișe, reviste, aparent într-o dezordine greu de înțeles, dar el le cunoștea locuri, importanța și cum pot fi găsite.

Pe lângă vocația și pasiunea sa pentru matematică, logică și umor, distinsul profesor avea momente unice, mai ales când era bine dispus. De exemplu, să ni-l imaginăm la o masă de la restaurantul **Corso** din central Iașului, ascultând transpus orchestra care îi cânta valsul, compoziție proprie: „...*Un cântec vechi și trist/Cântat doar în surdină/Pe-o veche mandolină/De un bătrân artist*”. „*Când era satisfăcut de ce lucrase și bine dispus, fredona cântece vesele printr-un mormăit abia perceptibil*”, mărturisește cea care i-a fost alături în permanență. „*El n-a urât pe nimeni și nu era ranchiunos, dar a avut dușmani, chiar printre prieteni, pentru că era intransigent și împotriva lenșilor*”, „*A fost un om de bine, cinstit și iubitor de țară... umorist, dar astăzi uitat*”.

E greu să conturezi în câteva rânduri personalitatea unui om deosebit și aproape ieșit din comun, căci a avut o activitate științifică, didactică, filozofică și diplomatică (a fost ambasador în Turcia) timp de peste trei decenii. Acolo unde poposea, ideile sale științifice și filozofice cucereau auditoriul, iar dragostea născută de la prima vedere pentru soția sa i-a făcut viața fericită, căci a existat între ei o iubire adevărată.

A fost încununat de cele mai importante premii, a fost membru al Academiei Române, al Academiei de Științe din Bologna (Italia), al Academiei de Științe din Polonia, al Institutului de Filozofie din Paris, Președinte al Matematicienilor de Expresie Latină, președinte al Societății de Matematică din România și om de știință eminent. A primit Premiul de Stat al R.P.R.

Ultimele sale cursuri au fost ținute în anul 1973 la Montreal și New York. Pleacă împreună cu soția sa, pentru o lună și jumătate, în Canada și SUA, pentru a ține o serie de conferințe, legate de subiectul său preferat, logica matematică, la 23 aprilie.

După aproape o lună, la 21 mai 1973, la orele 19:00, s-a așezat, ca de obicei, într-un fotoliu lângă fereastră, pentru a se odihni. Era într-un hotel din Ottawa, Canada, și avea 67 de ani.

Dar pentru că cei aleși nu pot fi uitați, să avem puțin răgaz și să ne amintim câteva dintre cugetările și replicile sale de duh (și haz).

Avea 65 de ani când și-a scrântit piciorul și-a exclamat: „*Știam că la vârsta mea te scrântești la cap, nu la picior!*”.

Când a mers în armată, Moisil a ales călăria. La prima oră de călărie a alunecat încetul cu încetul pe spate. Pentru a rezolva problema se adresează colonelului: „*Domnule colonel, domnule colonel! Ce mă fac? Mi se isprăvește calul!*”.

„*Știința se răzbună ca o femeie: nu când o ataci, ci când o neglijezi*”; „*Se știe că un profesor bun e acela care face ca lucrurile grele să pară ușoare*”; „*Greu nu e să ai dreptate, greu e să convingi pe alții că ai dreptate*”; „*Mariajul e singura scăpare pentru un bărbat fără succese și pentru o femeie cu prea multe*”; „*Scaunele prezidențiale sunt periculoase: au un microb care se urcă la cap*”; „*O metodă în care nici ascultătorii, nici povestitorii nu înțeleg ce se întâmplă se numește roman psihologic*”; „*Nu există inimă mai mare pe lume decât inima care știe să ierte!*”; „*Dușmanii se recrutează dintre prieteni*”; „*Iubesc oamenii, începând cu mine*”; „*Spre deosebire de vin, știința nu trebuie lăsată să se învechească*”; „*Despre un matematician: este mare în matematică prin erorile pe care le face*”.

Motto-ul lui Grigore Moisil era: „*Legile țării nu-i interzic nimănui să fie imbecil*”.